

УДК 94 (477.8)

Руслан Гусак

ЦЕРКОВНО-ГРОМАДСЬКИЙ РУХ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

У статті охарактеризовано процес становлення церковно-громадського руху Західної України міжвоєнної доби, виокремлено його як суспільну силу, побудовану на національній ідеї, де вирішальну роль відігравали соборницькі устремління священників, інтелігенції, мирян.

Ключові слова: Греко-католицька церква, католики, православна віра, товариства, просвітництво.

Історичний досвід українського політичного життя Східної Галичини і Західної Волині становить значний науковий і громадський інтерес. На ґрунті тяглості суспільно-політичних традицій оптимальний варіант поєднання ідеї нації, держави, легітимізму, парламентаризму знайшла Греко-католицька і Православна церкви. Незважаючи на зростання інтересу вітчизняних науковців до вивчення різних аспектів суспільного життя, немає розробленої цілісної концепції процесу політичного і церковного життя української спільноти в контексті національних доктрин II Речіпосполитої.

Великим здобутком українських національно-демократичних сил і церкви було створення в результаті тривалої боротьби системи національної освіти, культури, виховання. Просвітницькі, мистецькі, господарські, молодіжні товариства і організації охоплювали усю українську спільноту, зіграли вирішальну роль у формуванні національної свідомості, засад громадянського суспільства. Процесу національно-політичної суверенізації українського народу протидіяв польський політикум, який розглядав Західну Україну, в першу чергу, Галичину, як невід'ємну складову Польської держави.

Новизна полягає в концептуальній постановці та комплексному дослідженні суспільно-політичного життя у Східній Галичині та Західній Волині, місії Греко-католицької і Православної церков у внутрішньополітичних процесах II Речіпосполитої.

Мета статті – охарактеризувати національно-визвольну боротьбу західних українців крізь призму діяльності двох впливових релігійних конфесій краю – Греко-католицьку і Православну церкви. Об'єкт дослідження – суспільне життя Західної України міжвоєнної доби. Предмет – особливості діяльності церковно-громадських організацій.

Із сучасних вітчизняних дослідників значний внесок у дослідження діяльності Греко-католицької і Православної церков у 20–30-х рр. XX ст. внесли Л. Гентош [1], О. Красівський [2–4], М. Кугутяк [5], В. Комар [6; 7], В. Марчук [8], І. Пилипів [9], Б. Савчук [10]. Особливості пам'ятко-охоронної праці греко-католицьких священників висвітлює М. Бандрівський [11], природо-охоронну – О. Гайдукевич [12; 13], добротинну – С. Гнот [14]. Роль церкви у процесі виховання української молоді в II Речіпосполитій з'ясовують І. Мицишин [15], Г. Білавич і Б. Савчук [16]; сільський побут і міжнаціональні взаємини – Н. Коростіль [17], О. Малярчук [18]; зусилля священників у сфері культури та науки розглядають Р. Лаврентій [19], Т. Лупій [20], Л. Волошин [21] та інші.

Крах західноукраїнської державності і утвердження в Західній Україні Польської держави спонукали трудовиків до зміни політичної тактики і стратегії. Основним змістом діяльності УНТП на етапі “невизначеності”, була організація боротьби народних мас проти польського окупаційного режиму, за відродження державності та її визнання у світі. Переважна більшість партій краю об'єдналася

у боротьбі за утвердження суверенної Галицької республіки як етапу до відродження незалежної соборної Української держави. Масовий антиокупаційний національно-визвольний рух переріс у відкрите протистояння. Протиборство двох концепцій визвольної боротьби – національного і пролетарського “фронтів” – вказувало на кризу суспільно-політичного руху. Характер, форми і методи боротьби народних мас на початку 1920-х років свідчили, що незважаючи на стихійність, у цілому визвольний рух йшов у напрямку ідейних настанов національного табору в особі Міжпартійної Ради і Української Національної Ради.

Провідним напрямом державотворчої стратегії політичної еліти була зовнішньополітична діяльність. Екзильний уряд ЗУНР на чолі з С. Петрушевичем, краєва і закордонна УНРади, Міжпартійна Рада та закордонні організації актуалізували проблему західноукраїнської державності на міжнародній арені. Митрополит Греко-католицької церкви А. Шептицький намагався особистим авторитетом впливати на відомих політиків та державних діячів. Великий авторитет ГКЦ не міг ігноруватися польською владою, що призвело до пошуків можливих шляхів українсько-польського компромісу. Затягування з вирішенням державно-правового статусу Галичини мирною конференцією у Парижі, Лігою Націй, Радою послів Антанти антагонізували відносини у національно-державницькому таборі.

Відновлення західноукраїнської державності не входило в далекосяжні плани провідних європейських країн, які після тривалого зволікання всупереч волі українського народу, передали Галичину Польщі. Дія міжнародного чинника стала вирішальним фактором у поразці концепції боротьби за незалежність Галицької республіки. Рішення Ради послів Антанти від 15 березня 1923 р. спричинило глибоку політичну кризу у національно-визвольному русі, змінило розстановку політичних сил, призвело до їх розмежування, породило протиборство між політичними угрупованнями.

В основі конфлікту було різне бачення перспектив національно-політичного руху, контрверсійні підходи у ставленні до Польщі, Радянської України, ролі еміграційних центрів. Найважливішою проблемою стала консолідація національних сил, згуртування їх на державотворчій платформі. З виникненням Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО) і Волинського українського об'єднання (ВУО), активній суспільній позиції ієрархів і духовенства Греко-католицької церкви та українізація Православної, настав новий етап розвитку національно-демократичного руху міжвоєнного періоду. Він характеризувався організаційним і політичним відновленням домінуючого впливу націонал-демократів, а також появою радикальних течій – українських націоналістів і комуністів. У другій половині 20-х років ХХ ст. вони опанували культурно-освітні, господарські, спортивні, релігійні товариства і установи, здобули підтримку селянства та популярність серед молоді.

Громадські рухи в Західній Україні розвивалися у надзвичайно складних умовах європейської історії. У міжвоєнний період на “всходніх кресах” домінували добровільні українські об'єднання господарського, культурного, просвітницького й спортивно-відпочинкового спрямування. Їх діяльність регулювалася спеціальними законодавчими актами, що застерігали від участі у вирішенні політичних та економічних завдань. Вони існували здебільшого за рахунок самофінансування, а лояльні (деякою мірою) за державні субсидії.

Загалом, якщо характеризувати розвиток громадського руху в Західній Україні, то його можна класифікувати за кілька показниками: національною ознакою – українські, польські, єврейські, німецькі (на Волині – російські), чеські, змішані; за статутною діяльністю – благодійні, релігійні, професійні, кооперативні, спортивні; за політичною спрямованістю – праві, ліві, помірковані

тощо. Ми робимо спробу охарактеризувати їхню діяльність з точки зору, як громадськості, так і Греко-католицької та Православної церков.

За змістом, сферою суспільного впливу та іншими типологічними характеристиками організації умовно можна поділити на три основні групи: освітні, культурно-мистецькі й господарські. Більшість добровільних об'єднань не існували в “чистому” вигляді, оскільки мали широкий комплекс суспільних завдань. Існувала й суттєва відмінність за територіальною ознакою. Так, в Західній Волині існувало Товариство прихильників православної освіти та оборони традицій православної віри ім. П. Могили в той час, як у Східній Галичині – греко-католицьке: “Бескид”. На відміну від інших “обшарів” (у теперішньому розумінні – областей), у процесі державної асиміляції українців воевода Волині Г. Юзевський відводив важливу роль розвитку різних форм культурно-мистецького життя, створюючи паралельно з українськими – широку мережу польських осередків.

Дослідник І. Цимбалюк звертає увагу на той факт, що згідно зі списками громадських організацій Волині, зареєстрованих у період 1924–1935 рр., поділ здійснювався за такими напрямками: різні, товариські, спортивні, військові, сільські, господарські, добродійні, самопомоги, професійні, кооперативні, пожежні, санітарні і т. п. Більшість розгалужених та дієвих організацій складалася переважно з молоді. У той же час, у воеводській звітності майже не знаходимо даних про державне інвестування громадсько-культурної сфери: культурно-мистецьких закладів, бібліотек, музеїв, книговидавничих центрів українців.

Держава не чинила опору створенню польських та змішаних (“угодових”) громадських організацій, навіть заохочувала їхню діяльність, надаючи підтримку. Вони виникали з метою підготовки населення до багатоаспектної та творчої суспільної праці для блага Речіпосполитої. Кредом діяльності громадських організацій стало підпорядкування інтересів населення державним інтересам. За допомогою поляків, які проживали на території східних воеводств, поширювалася і утверджувалася польська культура. Організації громад використовувалися як один із засобів асиміляторської політики уряду. Так, зокрема, у 1929 р. на Волині діяло 22 філії Католицького товариства молодих чоловіків і 30 філій Католицького товариства молодих жінок. В той же час, самостійних польських молодіжних організацій до початку 1930-х не було. Всі вони засновувалися як відділення товариств, центри яких були у Варшаві, і свою діяльність проводили згідно зі статутами матірніх організацій або діяли як підсекції дорослих організацій. У вказаний період не існувало українських молодіжних організацій, крім тих небагатьох, що діяли при гімназіях і перебували під пильним наглядом адміністрації [22, с. 68].

У 20–30-х роках ХХ ст. в Західній Україні широко розгорнувся масовий просвітянсько-народний рух, репрезентований численними громадськими організаціями, серед яких виділялися українські: “Просвіта”, “Рідна школа”, Товариство імені Лесі Українки, “Українська школа”, Українське товариство вчителів середніх шкіл, Союз українок, Літературно-мистецьке товариство, молодіжні секції “Юнацтво”, “Сокіл”, “Луг”, “Пласт” і т. д. Серед польських необхідно виокремити “Ognisko” – Спілка польської інтелігенції, “Polska Macierzy Szkolna Koło”, “Товариство опіки над учнями приватної гімназії ім. Т. Костюшка”, Союз жінок громадської праці, “Сев”, “Віці” і т. д. Єврейські – Культурно-освітнє релігійне товариство “Talmud-tora” допомоги єврейським дітям-сиротам, Żydowska Liga Oświaty w Polsce, Культурно-освітній союз “Тарбут”, Спілка єврейських шкіл, Жидівське товариство середніх і початкових шкіл, а також чеські: Klub Czeski, Czeskiey Macierzy Szkolney Koło. Змішані: “Просвітянські хати”, Волинський союз сільської молоді та інші.

Товариство “Просвіта” об’єктивно було в центрі церковно-громадського руху за розмосковлення та автономію Православної церкви. Воно сприяло відродженню та діяльності церковних братств на Волині. Вітчизняний дослідник Б. Савчук наводить численні приклади плідної співпраці сільських просвітянських осередків із місцевими братствами, що “знаходило прояв в улаштуванні церков, опіці над цвинтарями, організації спільних хорів та проведенні різних культурно-релігійних заходів”. Важливу роль відіграло товариство у відродженні Луцького Чесно-Хресного Братства, яке аж у 1935 р. отримало свій статут [23, с. 84].

У двадцяті роки минулого століття волинський церковно-громадський рух активно домагався скликання українського церковного з’їзду, на якому б мали вирішитися головні питання, пов’язані з правовим становищем та українізацією Православної церкви. Ініціаторами та організаторами цього руху стали просвітяни та представники інтелігенції. Першим кроком на цьому шляху став з’їзд українських громадських організацій Волині, що відбувся в Рівному у вересні 1926 р. На ньому прийняли спеціальну резолюцію, якою стверджувалася необхідність створення Волинської Української Церковної Ради, а також уклали відозву до митрополита Діонісія, в якій ставили вимогу щодо українізації церкви. Головним вислідом з’їзду стала ідея скликання українського церковного з’їзду в Луцьку. “Просвіта” намагалася надати організованого характеру створенню місцевих комітетів для підготовки такого з’їзду. За допомогою “Просвіти” було проведено своєрідний “плебісцит” за українську мову богослужіння. На розіслані декларації відгукнулися 572 громади, в кожній з них містилося 50–80 підписів [23, с. 84–86].

Український церковний з’їзд за участю 800 делегатів з Волині, Холмщини, Полісся та Підляшшя відбувся 5–6 червня 1927 р. у Луцьку. На основі доповідей А. Річинського про релігійно-церковне життя православних українців в Польщі та І. Власовського – про розвиток релігійної освіти та їх обговорення були прийняті резолюції про розмосковлення та українізацію Православної церкви. З цією метою утворили постійний церковно-громадський орган – Церковний комітет.

Православні ієрархи зайняли відверто ворожу позицію до з’їзду і 15–17 червня провели своє альтернативне зібрання. Його рішення були пронизані неприхованою ненавистю до всього українського, що ще більше загострювало конфронтацію. У відповідь на реакцію москвофілів у повітових містах Волині спільно з “Просвітою” відбулися церковні зібрання, що підтримували рішення луцького з’їзду. Ці дві інституції стали головними організаційними осередками консолідації здорових сил на проведення українізації церкви.

Існування і діяльність “Просвіти” як суто національної інституції що мала впливи на різні сфери життя української спільноти не могла подобатися польським урядовцям, які прагнули зовсім іншого – денаціоналізації та асиміляції. Серед найрізноманітніших приводів стримання розвитку просвітянського руху найпоширенішим стало звинувачення у політичній діяльності. “Просвіта” дійсно не стояла осторонь політики, польська влада і без того при бажанні штучно підганяла під це всю суто культурно-просвітницьку роботу. Найбільшим “злочином” вважались зв’язки з ОУН та КПЗУ. Оскільки, як абсолютно довести їх, так і повністю заперечити неможливо, то ці закиди йшли в хід тоді, коли важко було знайти іншу причину. Діяльність нелегальних політичних сил використовувалася для нанесення просвітянському руху дошкульних ударів. Дізнавшись про рішення Міністерства Внутрішніх Справ від 14 вересня 1928 р. щодо остаточної ліквідації Товариства, його Рада відразу прийняла безпрецедентне розпорядження, за яким усі філії мали терміново розпродати все майно для покриття якихось боргів.

Поряд з такими відвертими ворожими діями адміністрація східних воєводств шукала компромісу і пропонувала різноманітні форми співпраці. До цього штовхав процес посилення націоналістичних тенденцій з Галичини на Волинь. Політика Г. Юзевського зводилася до того, щоб на місце ліквідованого українського національного товариства “Просвіта” сприяти будівництву мережі нової організації, якою стала “Просвітянська хата” на базі клубу “Рідна хата”. На цю організацію йшли певні кошти з державного бюджету, на що звертали увагу польські часописи [24, s. 47]. Це виступало одним із засобів впровадження “волинської політики” в життя шляхом невеликих поступок українцям.

Значна робота Волинського українського об’єднання щодо українзації Православної церкви, надання їй національного характеру пробуджувала волинян до державотворчих прагнень. Помітну роль у цьому відіграло Товариство імені митрополита П. Могили, ідея створення якого належить українській інтелігенції. 19 листопада 1931 р. в українському клубі “Рідна хата” відбулися установчі збори Товариства на яких були присутні 150 делегатів і 60 гостей, серед них – першоієрархи АПЦП митрополит Діонісій та архієпископ Олексій. Головою Товариства був обраний інженер С. Тимошенко, генеральним секретарем І. Власовський, а скарбником М. Тележинський. Установчі збори прийняли декларацію, де зазначалося: “Твердо переконані, що відновлення соборного устрою церкви, як воскресення основної традиції православ’я наших предків, спричиниться також до відновлення багатьох інших, вартісних, релігійно-національних традицій церковного життя” [25, с. 41].

У статуті Товариства передбачалося, що для здійснення своєї мети воно буде організовувати всілякі зібрання, академії, концерти, видавати книги, часописи, закладати школи, бібліотеки, музеї. Влада Товариства зосереджувалася у трьох інстанціях – загальні збори членів Товариства, управа і ревізійна комісія. На кінець 1935 р. Товариство імені П. Могили нараховувало 942 члени, серед них 129 священників, 658 селян, решта – вчителі, робітники, адвокати. За вісім років діяльності проведено 33 засідання, на яких вирішувалися важливі питання освітнього, культурного, релігійного життя волинського краю [25, с. 42].

Характерним історичним явищем була експансія католицької церкви на Схід, яка перепліталася з політичною надбудовою Польської держави. Звідси – значна кількість громадських товариств релігійного характеру, особливо молоді. Вони мали матеріальну і моральну підтримку з боку місцевої влади й ієрархів церкви. Щоправда, необхідно розрізняти між собою римо-католицькі і греко-католицькі об’єднання, які часто зводилися в одну площину, як з боку комуністичної пропаганди, так і православної церкви Московського патріархату.

Національну культуру і науку плекало Наукове товариство імені Шевченка у Львові (НТШ), яке поєднувало працю вчених Західної України і Наддніпрянщини та діаспори й визнавалося світовою громадськістю як українська академія наук. Під керівництвом М. Грушевського, І. Франка, В. Гнатюка Товариство згуртувало літературно-мистецьку та наукову українську еліту.

У міжвоєнний період окреслилася тенденція до об’єднання зусиль волинської і галицької інтелігенції спрямованої на духовний розвиток української нації. Діяльність митрополита ГКЦ А. Шептицького і духовенства проходила в руслі поглиблення впливу церкви на громадсько-політичне життя Західної України. На культурній ниві постійно точилася боротьба з радикалами за “Просвіту”. Більшість її філій, 550 читалень та інші установи залишалися під впливом духовенства. Окрім “Просвіти” церква утримувала свої парафіяльні бібліотеки, народні хори, аматорські театри, фольклорні гуртки. Греко-католицькі священники масово працювали в таких організаціях і товариствах, як “Рідна школа”, молодіжних “Лугах”. Вагому частку у діяльності церкви займала

благодійницька робота численних жіночих об'єднань. Місійну роботу розгорнули чернечі Чини, насамперед Василіяни.

Енцикліка папи Пія XI “*Ubi arcano Dei*” закликала вірних до боротьби за християнські ідеали під гаслом католицької акції (КА). У травні 1933 р. відбулася подія, яка справила вплив на культурно-просвітне життя Східної Галичини – свято “Українська молодь – Христові” (УМХ). У рамках програми поряд з проголошенням присяги української молоді “на вірність Христові”, у церкві св. Юра, св. Успінія, св. Спаса, в гімназії сестер-василіянок відбулись секційні засідання з промовами і обговореннями. 14 травня 1933 р. в усіх парафіях Східної Галичини українська молодь склала присягу на вірність Ісусу Христу. Свято “УМХ” виступало консолідуючим чинником народу та мало привести “до моральної обнови” й “нового життя”. Важливим результатом стало створення молодіжної релігійної організації – Католицької акції української молоді (КАУМ), на яку покладалося завдання виховання нового типу свідомого українця-патріота [26, арк. 152, 167].

Католицька акція, під керівництвом комітету на чолі з єпископом І. Бучком активізувала роботу масових релігійних об'єднань віруючих. Апостольство Молитви охоплювало 100 тис. галичан-католиків, 229 Марійських організацій – 17 тис. осіб. Під час проголошення утворення КАУМ на урочистому зібранні у Львові були присутні 60 тис. юнаків і дівчат з Галичини. Вітання надіслав папа Пій XI. До лав молодіжної організації увійшли “Луги” (47 тис. членів), Пласт (6 тис. осіб), Ліга Українських Студентів та інші, які знаходилися під впливом Греко-католицької церкви. Керівним органом католицької акції став генеральний Інститут, який видає журнал “Католицька Акція”. На сторінках часопису публікувалися й статті, що критикували тоталітарні системи в Німеччині та СРСР [8, с. 176–177].

Для піднесення релігійності і “духа віри” послужило введення до обряду нових богослужбових практик – таких як маївки, червнені відправи, що їх впроваджували молоді теологи з академічною освітою, переважно неодружені. Вони активно включалися в ініційовану папою Пієм XI Католицьку Акцію, проводили обходи 950-ліття Хрещення Руси-України, 300-ліття мученицької смерті св. Йосафата та інші релігійно-громадські заходи.

Отже, церковно-громадські організації національних меншин Східної Галичини і Західної Волині міжвоєнного періоду, в першу чергу українців, діяли у складних, несприятливих політичних умовах. Західноукраїнські землі перебували, як в центрі воєнно-політичного протистояння сусідніх держав, так і конфесійної конфронтації. З одного боку, існував постійний тиск польської адміністрації та Римо-католицької церкви, які намагалися підпорядкувати “всіх” своєму впливу, з другого – громадський рух був надзвичайно неоднорідним і тісно переплітався з національною ідеєю та релігією. У свою чергу, різноманітні політичні сили намагалися контролювати його і мати таким чином вирішальний вплив на молодь.

У міжвоєнний період Греко-католицька і Православна церкви були впливовими політичними силами, фінансово незалежними релігійними структурами і відігравали ключову роль у подоланні міждержавного протистояння, налагодженні міжнаціональних стосунків. Православне духовенство поступалося провідною роллю у національному русі світському політикуму Західної Волині та зазнало на собі гонінь у ревіндикаційних акціях. Пріоритетні напрями полягали як в активній політичній позиції, так і вихованні молоді на всіх ділянках освітнього процесу – від дошкільних закладів до вищої школи та організації розгалуженої мережі парафіяльних читалень. Духовенство виступало опорою господарських, мистецьких та різноманітних культурних

осередків. Церква як незалежна морально-духовна та суспільна сила була тісно пов'язана з національно-визвольним рухом.

Список використаних джерел

1. *Гентош Л.* Ватикан і виклик модерності / Л. Гентош. – Львів, 2006. – 455 с. 2. *Красівський О.* Галичина у першій чверті ХХ ст. Проблема польсько-українських стосунків / О. Красівський. – Львів: Вид-во ЛФУАДУ, 2000. – 416 с. 3. *Красівський О.* За Українську державу і церкву. Громадська та суспільно-політична діяльність митрополита А. Шептицького в 1918–1923 рр. / О. Красівський. – Львів : НАН України, Інститут національних відносин і політології, 1996. – 84 с. 4. *Красівський О.* Східна Галичина і Польща в 1918–1923 рр.: проблеми взаємовідносин / О. Красівський. – К. : Вид-во ЦДДУ, 1998. – 298 с. 5. *Кузутяк М.* Галичина : сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (ХІХ ст. – 1939 р.). – Івано-Франківськ, 1993. – 200 с. 6. *Комар В.* Політика Польщі в Західній Україні напередодні Другої світової війни : реалії і програми / В. Комар // *Polacy i Ukraińcy podczas II wojny światowej.* – Rzeszów : Wydaw. Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 2000. – S. 21–27. 7. *Комар В.* Політика Польщі щодо українців Галичини (1919–1939 рр.) : основні напрямки та етапи / В. Комар // *Галичина.* – 2001. – № 5–6. – С. 290–295. 8. *Марчук В.* Церква, духовність, нація. Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. – Івано-Франківськ : Плай, 2004. – 464 с. 9. *Пилипів І. В.* Греко-католицька церква в суспільно-політичному житті Східної Галичини (1918–1939 рр.) / І. В. Пилипів. – Тернопіль : Економічна думка, 2011. – 440 с. 10. *Савчук Б.* Просвітницька та соціально-економічна діяльність українських громадських товариств у Галичині (остання третина ХІХ ст. – кін. 30 рр. ХХ ст.) / Б. Савчук. – Івано-Франківськ : Плай, 1999. – 136 с. 11. *Бандрівський М. С.* Пам'яткоохоронна діяльність Церкви в контексті національно-культурного руху в Галичині (кінець ХІХ–ХХ ст.) / М. С. Бандрівський : дис... канд. іст. наук : 07.00.01. – Львів, 2000. – 185 с. 12. *Гайдукевич О. О.* Природоохоронна діяльність греко-католицької церкви в Галичині в 20–30-х роках ХХ століття : дис... канд. іст. наук : 07.00.01 / О. О. Гайдукевич. – Івано-Франківськ, 2007. – 255 с. 13. *Гайдукевич О.* УГКЦ та охорона природи в Галичині на початку ХХ ст. / О. Гайдукевич // *Карпати* : людина, етнос, цивілізація. – 2010. – № 2. – С. 220–225. 14. *Гнот С. І.* Добродійна діяльність Греко-католицької церкви в 1921–1939 рр. (на матеріалах Галицької митрополії) : автореф. дис... канд. іст. наук : 07.00.01 / С. І. Гнот. – Львів, 2003. – 19 с. 15. *Мицишин І. Я.* Моральне виховання української молоді в процесі співпраці школи, Греко-католицької церкви і громадськості (Галичина, кін. ХІХ – 30-і рр. ХХ ст.) : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / І. Я. Мицишин. – Тернопіль, 1998. – 20 с. 16. *Білавич Г.* Товариство “Рідна школа” / Г. Білавич, Б. Савчук. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1999. – 208 с. 17. *Коростіль Н.* Український сільський соціум Галичини міжвоєнної Польщі : стратегії виживання / Н. Коростіль, О. Малярчук // *Схід. Аналітично-інформаційний журнал.* – Донецьк, 2008. – № 6 (90). – С. 73–79. 18. *Малярчук О. М.* Україно-польсько-єврейські взаємини у Східній Галичині міжвоєнного періоду / О. М. Малярчук // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.* – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. – Вип. 1. – С. 115–118. 19. *Лаврентій Р.* Український молодий театр “Заграва” / Р. Лаврентій // *Вісник Львівського ун-ту.* – 2002. – Вип. 2002. – С. 304–325. 20. *Лупій Т. Г.* Інтеграція західноєвропейських художніх течій в образотворчому мистецтві Львова першої третини ХХ ст. : автореф. дис... канд. мистецтвознав. : 17.00.05 / Т. Г. Лупій. – Львів, 2002. – 18 с. 21. *Волошин Л.* Княжий дарунок Великому Меценату. Митрополит Андрей Шептицький у житті і творчості Олексі Новаківського / Л. Волошин. – Львів : “Свічадо”, 2001. – 200 с. 22. *Цимбалюк І. Л.* Громадські організації національних меншин у Волинському воєводстві в 1921–1939 рр. / І. Л. Цимбалюк // *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки,* 2010. – № 1. – С. 65–70. 23. *Савчук Б. П.* Волинська “Просвіта” / Б. П. Савчук. – Рівне : Вид-ча фірма “Ліста”, 1996. – 154 с. 24. *Mauersberg S.* Szkolnictwo powszechne dla mniejszości narodowych w Polsce w latach 1918–1939 / S. Mauersberg. – Wrocław – Warszawa – Kraków : ZNIO–PAN, 1968. – 311 s. 25. *Давидюк Р. П.* Волинське українське об'єднання та українізація церкви / Р. П. Давидюк // *Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. Історичні науки.* – 2001. – № 11. – С. 40–43. 26. *Держархів* Івано-Франківської обл., ф. 68, оп. 1, спр. 1523, арк. 179.

Руслан Гусак

**ЦЕРКОВНО-ОБЩЕСТВЕННОЕ ДВИЖЕНИЕ В ЗАПАДНОЙ УКРАИНЕ В
МЕЖВОЕННЫЙ ПЕРИОД**

В статье охарактеризован процесс становления церковно-общественного движения Западной Украины межвоенного периода, выделено его как общественную силу, построенную на национальной идее, где решающую роль играли соборнические устремления священников, интеллигенции, мирян.

Ключевые слова: Греко-католическая церковь, католики, православная вера, общества, просвещение.

Ruslan Gusak

**CHURCH-AND-SOCIAL MOVEMENT IN WESTERN UKRAINE DURING THE
INTERWAR PERIOD**

The article describes the process of establishment of the church-social movement in Western Ukraine during the interwar period. The process is singled out as a social force based on national ideas, where the decisive role was given to the consiliar aspirations of priests, intellectuals and laymen.

Key words: Greek Catholic Church, catholics, orthodoxy, society, education.